

Bálák (4Mózes 22:2–25:9.) פְּרִשְׁת בָּלָק

Szemelvények

ויאמר מואב אל זקני מדן עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו פלחך השור את ירק השדה, ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא. (במדבר כב, ד)

És szólt Moáb Midján véneihez: Most felfal e gyülekezet mindent körülöttünk, amint felfalja a marha a mező fűvét. És Bálák, Cippór fia, Moáb királya volt abban az időben. (4Mózes 22:4.)

[Hogyan lehetséges, hogy velük tanácskozott a kérdésben?] Hát nem a kezdetektől fogva gyűlöltek egymást, – שָׂנְאָמַר – ahogy írva van: [1] – המכה – שָׂבְאוּ מִדֵּן עַל מוֹאָב – „...aki megverte Midjánt Moáb földjén” – את מדן בשדה מואב – אלא מִירֵאֵתוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – azaz Midján Moáb ellen háborúzott?! – למלחמה – Valóban [egymás ellenségei voltak], de Izrael fiaitól való félelmükben – עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם – békét kötöttek egymással.

– És Moáb miért pont Midjántól kért tanácsot? – וּמָה רָאָה מוֹאָב לְטוֹל עֲצָה מִמִּדְיָן – Mivel látták, – אֵת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים – hogy Izrael győzelmei – שְׁלָא – azt mondták: – אֲמָרוּ – az ereje csak a szavaiban van. – כִּמְנַהֵג הָעוֹלָם – Midjánban nevelkedett, [amikor átmenetileg elmenekült Egyiptomból], [2] – מִיָּדָאֵל – miben van az ereje? – אֲמָרוּ לָהֶם – Az ereje csak a szavaiban van. – אֵין כּוֹחַ אֵלָּא בְּפִיו – Erre azt mondták: – אֲמָרוּ – Mi is hozunk ellenük – אֲמָרוּ – olyan embert [Bileámot], akinek a szavaiban van az ereje.

וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו, לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי. (במדבר כב, ה)

És követeket küldött Bileámhoz, Beór fiához Petórbá, amely a folyam mellett van, az ő népe fiainak országába, hogy hívják el őt, mondván: Íme egy nép jött ki Egyiptomból, íme ő befödi a föld színét, és velem szemben tanyázik. (4Mózes 22:5.)

– משם היה – Báláké; – שֶׁל בָּלָק – ...az ő népe fiainak országába... – אֲרֵץ בְּנֵי עַמּוֹ – [És annak idején] ez az ember (Bileám) prófétált, és azt mondta neki: – [mivel eredetileg] ő onnét származott. [3] – וְזֶה הָיָה מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ – „Sorsod az, hogy uralkodj.” [Miért tudatja velünk a Szentírás, hogy Bálák onnét származott? Hogy érthetővé váljék, hogyan volt kapcsolata már korábban Bileámmal, és ő miért prófétált róla.]

– מפני מה השרה הקדוש ברוך הוא שכינתו – ואם תאמר – egy – על גוי רשע – Vajon az Örökkévaló miért bocsátotta isteni jelenlétét –

ilyen gonosz nemzsidóra? – כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה פְתָחוֹן פֶּה לְאַמּוֹת – Azért, hogy a népek ne mentegethessék magukat, – לֹאמַר – mondván: – אֱלוֹ הֵיָה לָנוּ – „Ha lettek volna prófétáink, – חַזְרוֹנוּ לְמוֹטָב – bűnbánatot gyakoroltunk volna.” – הָעֵמִיד לָהֶם נְבִיאִים – [Isten] adott nekik prófétákat, – וְהֵם פָּרְצוּ גְדָר הָעוֹלָם – s ők [a prófétáik] átléptek egy egyetemes korlátot. – שְׁבִתְחִלָּה הָיוּ גְדוּרִים בְּעֵרִיּוֹת – Eredetileg ugyanis tartózkodtak a szexuális szabadosságtól, – וְזֶה – ez az ember (Bileám) azonban – נָתַן לָהֶם עֲצָה – azt javasolta nekik, – לְהִפְקִיר עֲצָמוֹן לְזָנוּת – hogy merüljenek el a promiszkuitásban.

וַיֵּלְכוּ זַקְנֵי מוֹאָב וְזַקְנֵי מִדְיָן וְקַסְמִים בְּיָדָם, וַיָּבֹאוּ אֶל בַּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בְלָק. (במדבר כב, ז)
És elmentek Moáb vénei és Midján vénei a varázslás eszközeivel kezükben, és elértek Bileámhoz, és elmondták neki Bálák szavait. (4Mózes 22:7.)

כָּל מִיָּנִי קַסְמִים – **...a varázslás eszközeivel kezükben...** – וְקַסְמִים בְּיָדָם – Mindenféle varázslatos eszközökkel, – שְׁלֹא יֹאמַר – hogy [Bileám] ne mondhasa: – אֵין כְּלִי תַשְׁמִישֵׁי עָמִי – „Nincsenek nálam [varázsló] szerszámaim.”

– Midján vénei – קָסַם זֶה נָטְלוּ בְיָדָם זַקְנֵי מִדְיָן – Egy másik magyarázat: – דְּבַר אַחֵר – [már nem nagyon bíztak Bileámban, így hát] magukévá tettek egy jelet – אָמְרוּ – és azt mondták: – אִם יָבֹא עִמָּנוּ בַּפֶּעַם הַזֹּאת – „Ha ezúttal velünk jön, – יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ – [akkor] van benne foganat [van remény, hogy velünk jöjjön és tegyen valamit]; – וְאִם יִדְחֵנוּ – ha azonban elutasít bennünket, – אֵין בּוֹ תוֹעֵלָת – [akkor] semmi haszna.” – לְפִיכֹד כִּשְׂאֵמַר לָהֶם – Ezért [történt], hogy amikor [Bileám] azt mondta nekik: [4] – לִינוּ פֶה הַלֵּילָה – „...háljatok itt az éjjel,” – אָמְרוּ – ők azt mondták: – אֵין בּוֹ תִקְוָה – „Reménytelen [a dolog].” – שְׁנָאֵמַר – mint írva van: [5] – וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בַּלְעָם – Otthagyták [hát] őt és elmentek, – מִיֵּשְׁבֵי מִדְיָן הֵלְכוּ לָהֶם – Midján vénei azonban eltávoztak.

הִנֵּה הָעַם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכַּסּ אֶת עֵין הָאָרֶץ, עַתָּה לָכֵּה קָבָה לִי אֶתֹו אֹיְלֵי אוֹכְלֵי לֶחֶמְךָ בּוֹ וַגְּרִשְׁתִּיו. (במדבר כב, יא)

Íme a nép, amely kijött Egyiptomból, beborítja a föld színét: most jer, átkozd meg őt nekem, talán képes leszek harcolni ellene, és kiúzhatem őt. (4Mózes 22:11.)

זֶה קִשָּׁה מְאֹדָה לִי – Ez [a „kává li” kifejezés] keményebb, mint az [általános átokra utaló] „árá li”, [amit Bálák korábban „rendelt” Bileámtól], [6] – שֶׁהוּא נוֹקֵב וּמְפָרֵשׁ – [Bileám azonban, gyűlölte a zsidókat, és megváltoztatta ezt „kává li” kifejezésre,] amely [közelebbről] meghatározott és egyértelmű [átokra utal]. [7]

– ובִּלְקָא לֹא אָמַר אֱלֹא – [8]. A világból. – מִן הָעוֹלָם – **...és kiúzhetem őt.** – וַיִּגְרֹשׁוּהוּ – Bálák csupán azt mondta: [9] – וַאֲגִרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ – „...és kiúzhetem az országból,” – אֲיִנִי מִבְּקֶשׁ אֱלֹא לְהַסִּיעֵם מֵעָלַי – csupán arra törekszem, hogy elúzzem őket magamtól. – Bileám [azonban] jobban gyűlölte őket, mint Bálák [és ezért teljes kipusztításukat tűzte ki céljául].

וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדַי בִּלְקָא אִם יִתֵּן לִי בִלְקָא מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, לֹא אוֹכַל לְעֵבֵר אֶת פִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵי לְעִשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה. (במדבר כב, יח)

És Bileám felelt, és mondta Bálák szolgáinak: Ha Bálák nekem adná házáat tele ezüstrrel és arannyal, nem szeghetném meg az Örökkévaló, az én Istenem parancsát, hogy tegyek többet vagy kevesebbet. (4Mózes 22:18.)

[Abból, hogy milyen példával élt] megtudhatjuk [Bileám értékrendjét, mégpedig hogy] – וּמִסְמָד מִמּוֹן אַחֲרִים – pénzsóvár volt, – שֶׁנִּפְשׁוּ רְחֻבָה – és vágyakozott mások pénze után. – אָמַר – Azt mondta: – רָאוּי לוֹ – „helyesen tenné, – כֹּל כֶּסֶף וְזָהָב שָׁלוֹ – minden aranyát és ezüstjét, – לִתֵּן לִי – hogy nekem adja – שֶׁהָרִי צָרִיד לְשִׁכּוֹר חֵילוֹת רַבּוֹת, – hiszen [amúgy] hatalmas seregeket kellene felfogadnia, – סִפְקָא נּוֹצֵחַ אִינוּ נּוֹצֵחַ – amelyek aztán vagy sikerrel járnának, vagy nem, – וַאֲנִי נִדְאִי נּוֹצֵחַ – míg ellenben én bizonyosan sikerrel járok majd.”

Kénytelen volt – עַל פְּרִחוֹ גָּלָה – **...nem szeghetném meg...** – לֹא אוֹכַל לְעֵבֵר – felfednie, [10] – וַיִּתְנַבֵּא כָּאֵן – hogy mások uralma alatt áll. – שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים – És itt [észrevétlenül] megjövendölte, – הַבְּרִכוֹת – hogy képtelen lesz hatálytalanítani azokat az áldásokat, – שֶׁנִּתְבָּרְכוּ הָאֲבוֹת – amelyekben az ősatyák részesültek – מִפִּי הַשְּׁכִינָה – az Isteni Jelenlét szava által.

וַיִּקָּם בִּלְעָם בַּבֶּקֶר וַיִּחַבֵּשׁ אֶת אֶתְנֹו, וַיִּלְךָ עִם שָׂרֵי מוֹאָב. (במדבר כב, כא)

És Bileám fölkelt reggel, fölnyergelte szamarát, és elment Moáb nagyjaival. (4Mózes 22:21.)

Innét [következtetünk arra], – וַיִּחַבֵּשׁ אֶת אֶתְנֹו – hogy a gyűlölet felbomlasztja a [dolgok] rendjét, [vagyis amikor az ember gyűlöletből cselekszik, gyakran eltér attól, ahogyan általában cselekedni szokott], – שֶׁחַבֵּשׁ הוּא בְּעֵצְמוֹ – [ugyanis ő] maga nyergelte fel a szamarát, [anélkül, hogy ezzel megvárta volna a szolgáit]. – אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – [Erre a tetteire] az Örökkévaló így szólt [hozzá]: – רָשָׁע – „Te gonosz, – כָּךְ קִדְמָה אֲבָרְהָם אֲבִיהֶם – az ő ősatyjuk, Ábrahám, már megelőzött téged!” – מִיִּשְׁבָּם אֲבָרְהָם בַּבֶּקֶר וַיִּחַבֵּשׁ אֶת חֲמָרוֹ – [11] – „Fölkelt Ábrahám kora reggel, fölnyergelte szamarát.”

Moáb nagyjaival... – Szívének [szándéka] megegyezett az övékével [vagyis ugyanúgy kárt akart tenni a zsidóknak, mint ők].

ותרא האתון את מלאך יהוה נצב בצרף וסרבו שלופה בידו ותט האתון מן הצרף ותלה בשדה, ויהי בלעם את האתון להטמה הצרף. (במדבר כב, כג)

És a szamár látta az Örökkévaló angyalát, amint áll az úton és kardja kivonva kezében; és akkor a szamár letért az útról, és a mezőre ment, és Bileám megütötte a szamarat, hogy ráterelje az útra. (4Mózes 22:23.)

És a szamár látta... – Ő [Bileám] azonban nem látta, – ugyanis az Örökkévaló az állatot felhatalmazta, – hogy lásson, jobban mint az ember, – megtébohydna – aki értelme miatt – az ártó szellemek érzékelésétől.

...és kardja kivonva kezében... – Azt mondta [az angyal]: – „Ez a gonosz félredobta mestersége szerszámaikat, – ugyanis a nem-zsidó népek fegyvere a kard, – ő pedig a szájával tör ellenük (a zsidók ellen), – amely [azaz az ima] pedig az ő fegyverük. – Ezért hát megragadom az ő [fegyverét] – és az ő mesterségével támadok ellene.” – S így is végezte. [A kard által lelte halálát, ahogy írva van:] [12] – „s Bileámot, Beór fiát, megölték karddal.”

ותפתח יהוה את פי האתון, ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים. (במדבר כב, כח)

És megnyitotta az Örökkévaló a szamár száját, és ő mondta Bileámnak: Mit tettem neked, hogy megütöttél engem immár három ízben? (4Mózes 22:28.)

...immár három ízben (sálos rögálim). – [„...sálos páámim” helyett „sálos rögálim”-ként (szó szerint „három láb”) szerepel a héber szövegben.] – Burkoltan [a következőt kérdezte] tőle: – „Egy olyan népet akarsz te gyökerestül kiirtani, – amely évente három zarándokünnepet (rögálim) ünnepel?” [A zarándoklatot Jeruzsálemben szó szerint „áliját regel”-nek, „gyalog való felmenetelnek” nevezik.]

ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי, לוי יש חרב בידו כי עתה הרגתיך. (במדבר כב, כט)

Bileám mondta a szamárnak: Mert gúnyt úztél velem; ha kard volna kezemben, most megöltelek volna. (4Mózes 22:29.)

התעללת – **...gúnyt úztél...** – כְּתַרְגוּמוֹ – [Az egyszerű jelentése] ahogyan Onkelosz fordítja: – לְשׁוֹן גְּנָאִי וּבְדִיּוֹן – megsértés és megalázás kifejezése.
...ha kard volna kezemben... – לֹא יֵשׁ קָרֵב בְּיָדִי – Ez a dolog módfelett előnytelenül tüntette őt fel – בְּעֵינֵי הַשָּׂרִים – a [moabita] méltóságok szemében. – עַז הוֹלֵךְ לְהַרוֹג אֲמָה שְׁלֵמָה בְּפִיו – Ez az ember útban volt, hogy szavával elpusztítson egy egész népet, – וְלֹאֲתוֹן זֶה צָרִיף כְּלֵי זֶיֶן – a számára esetében azonban mégis fegyverre van szüksége!

וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל מְלֹאךְ יְהוָה הֲטֹאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאָתִי בְּדִרְךָ, וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֵיךָ אֲשׁוּבָה לִי. (במדבר כב, לד)

És szólt Bileám az Örökkévaló angyalához: Vétkeztem, mert nem tudtam, hogy te állsz előttem az úton; és most, ha rossznak tetszik szemedben, visszatérek. (4Mózes 22:34.)

...mert nem tudtam... – גַּם זֶה גְּנוּתוֹ – Ez is kedvezőtlen volt [rá nézve], – וְעַל כִּרְחוֹ הוֹדָה – de kénytelen volt elismernie. – לָשׂוּא הָיָה מִשְׁתַּבַּח – [Korábban] azzal hengegett, – שִׁיּוּדַע דַּעַת עֲלִיוֹן – hogy ki tudja fürkészni a Menny gondolatait, – וּפִיו הֶעִיד – de most a saját szája tanúskodott [ellene]: – לֹא יָדַעְתִּי לִי – „Nem tudtam.”

...ha rossznak tetszik szemedben, visszatérek. – אִם רַע בְּעֵינֵיךָ אֲשׁוּבָה לִי – Ez a válasz szemtelenség volt az Örökkévaló ellen. – אָמַר לוֹ – [Bileám] azt mondta neki (az angyalnak): – וְאַתָּה מְלֹאךְ – „Ő Maga parancsolta meg nekem, hogy menjek, – מְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו – hatálytalanítod az Ő szavait. – לְמוֹד – De hát ez már csak így van Nála; – וְשׂוֹמֵר דְּבָר – Ő mond valamit, – אָמַר לְאַבְרָהָם – egy angyal pedig visszavonja azt. – אֲמַרְתָּ אֲבְרָהָם – Azt mondta Ábrahámnak: [13] – וְעַל יְדֵי מְלֹאךְ בָּטַל אֶת דְּבָרוֹ – majd hatálytalanította szavait egy angyal révén. – אִם רַע בְּעֵינֵיךָ – ha rossznak tetszik szemedben, – אִם רַע בְּעֵינֵיךָ – Én is, – אִם רַע בְּעֵינֵיךָ – akkor vissza kell, hogy forduljak.”

וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בַלְעָם, וַיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל גְּבוּל אֲרָנֹן אֲשֶׁר בְּקִצְהָ הַגְּבוּל. (במדבר כב, לו)

És midőn Bálák hallotta, hogy jön Bileám, kiment elébe Moáb városába, amely az Árnnon határán van, amely a határ szélén van. (4Mózes 22:36.)

...Bálák hallotta... – שָׁלַח שְׁלוּחִים לְבַשְׂרוֹ – Követeket küldött ki, hogy tájékoztassák őt.

...Moáb városába... – אֶל מְטְרוֹפּוּלִין שְׁלוֹ – Fővárosába, – עִיר הַחֲשׁוּבָה – legfontosabb városába, – לֹא עִיר מוֹאָב – mintha csak azt mondaná: – רָאָה מָה – „Nézd, mit akarnak ezek lerombolni!”

ויקחהו שָׂדֵה צִפִּים אֶל ראש הפסגה, ויבן שבִּעָה מִזְבַּחַת ויַעֲלֶה פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ. (במדבר כג, יד)

És elvitte az Örök mezejére, a hegytető csúcsára, és épített hét oltárt és áldozott egy tulkot és egy kost mindegyik oltáron. (4Mózes 23:14.)

Ez egy magasabban fekvő terület volt, – **az Örök (cofim) mezejére...** – שָׂדֵה צִפִּים – ahová őrséget állítottak, – שָׂשֵׁם הַצֹּפֶה עֹמֵד לְשִׁמּוֹר – hogy figyelje a várost esetlegesen megközelítő seregeket, – אִם יבֹּא חֵיל עַל הָעִיר –

– Bileám nem volt olyan nagy varázsló, mint Bálák, – **A hegytető csúcsára.** – רָאָה בָּלָק – megjövendölte, – שְׁעֵתִידָה – hogy Izrael fiai közt nagy hézag támad majd ott, – פָּרָצָה לְהַפְרִיץ בְּיִשְׂרָאֵל מִשָּׁם – [Bálák] azt gondolta, – קָטְבוֹר – ugyanis ott halt meg Mózes. – שָׂשֵׁם מֵת מִשָּׂה – hogy az átok onnét száll majd rájuk, – שָׂשֵׁם תַּחּוּל עָלֵיהֶם הַקְּלָלָה – és [azt mondta magában:] „Ez az a szakadás, amit látok.” – וְזוֹ הִיא הַפְּרָצָה שְׂאֲנִי רוֹאָה –

וַיָּבֵא אֵלָיו וְהֵנּוּ נֹצֵב עַל עֲלֵתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ, וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה דְּבַר יְהוָה. (במדבר כג, יז)

És visszament hozzá, és íme, ott állt az égőáldozatnál, és Moáb nagyjai vele. És Bálák mondta neki: Mit szólt az Örökkévaló? (4Mózes 23:17.)

Fentebb az – **és Moáb nagyjai vele...** – וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ – **mind.**” [A mi versünkben azonban nem szerepel a „mind”.] – וְכָל שָׂרֵי מוֹאָב – [16] – Amikor látták, hogy reménytelen [a dolog], – הָלְכוּ לָהֶם מִקְצָתָם – [közülük] egyesek eltávoztak, – וְלֹא נִשְׁאַרוּ אֵלָא מִקְצָתָם – s csupán néhányan maradtak ott.

– [Bileám kész volt beszámolni. Akkor viszont miért előzte meg Bálák a kérdéssel?] – **Mit szólt az Örökkévaló?** – מַה דְּבַר ה' – Ez egy gúnyos hangvétel, – כְּלוּמַר – mintha azt mondta volna: – אֵינְךָ בְּרִשְׁוֹתֶךָ – „Nem vagy a magad ura.”

לֹא הִבִּיט אָנּוּן בְּנִעְקָב וְלֹא רָאָה עֲמַל בְּיִשְׂרָאֵל, יְהוָה אֱלֹהֵיוֹ עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מְלָךְ בּוֹ. (במדבר כג, כא)

Nem szemlélt hamisságot Jákobban, és nem látott bajt Izráelben; az Örökkévaló, az ő Istene vele van, és a király riadó szava köztük van. (4Mózes 23:21.)

– **Nem szemlélt hamisságot Jákobban...** – כְּתִרְגוּמוֹ – [Az egyszerű jelentése] ahogyan Onkelosz fordítja: [„Nem látott bálványimádókat Jákob házában.”]. – דְּבַר אַחֵר – Egy másik magyarázat: – אַחֲרֵי פְשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מִדְּרָשׁ נֶאֱדָה – Követve az egyszerű jelentést, gyönyörűen értelmezhető [a vers]. – **az Örökkévaló nem nézi** –

אָנוּ שְׁבִיעֵקֶב – a gonoszat Jákobban. – עֹבְרִין עַל דְּבָרָיו – Amikor megsértik parancsolatait, – אֵינוּ מְדַקְדָּק אַחֲרֵיהֶם – Ó nem vizsgálja őket szigorával, – לְהַתְּבוּנָה בְּאוֹנִיּוֹת שְׁלֵהֶם וְעַמְלָן – mérlegelve gonoszságukat és erkölcstelenségüket, – שֶׁהֵם עֹבְרִים עַל דְּתוֹ – amellyel megsértik az Ó tanait.

פִּי לֹא נִחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל, כִּפְעַת יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פֶּעַל אֵל. (במדבר כג, כג)
Mert nincs varázslás Jákobban, sem a bűvölés Izráelben, mint a mostani időben megmondják majd Jákobnak és Izráelnek, amit Isten művel. (4Mózes 23:23.)

פִּי רְאוּיִם הֵם לְבָרְכָה – **Mert nincs varázslás Jákobban...** – פִּי לֹא נִחַשׁ בְּיַעֲקֹב – Mert megérdemlik, hogy áldottak legyenek, – שְׁאִין בָּהֶם מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים – hiszen nincsenek közöttük, varázslók vagy mágusok.

...mint a mostani időben megmondják Jákobnak... – עוֹד עֵתִיד לִהְיוֹת עַת כִּפְעַת הַזֹּאת – Lesz még olyan alkalom, mint ez a mostani, [hogy bírják Isten barátságát,] – אֲשֶׁר תִּגְלָה – amikor drága mivoltuk kinyilvánítatik – לְעֵין כָּל – mindenki szeme láttára, – וְלוֹמְדִים תּוֹרָה מִפִּיו – az Ó szájából tanulva a Tórá, – וּמְחַצְיָתוֹ לַפְּנִים מִמִּלְאֲכֵי הַשָּׁרָת – övezetük pedig beljebb [azaz Istenhez közelebb] lesz, mint a szolgálattevő angyaloké, – וְהֵם יִשְׁאַלוּ לָהֶם – akik majd tőlük fogják kérdezni: – מַה פֶּעַל אֵל – „**Mit művelt Isten**”? – וְהָיוּ עֵינֵיהֶ – Ez [a jelentése annak], ami írva van: [17] – וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר – „...saját szemeddel láthatod tanítódat.” [Ez Istenre utal, aki igaz mesterük lesz majd akkor.]

א – יֹאמֵר לְיַעֲקֹב אֵינוּ לִשְׁוֹן עֵתִיד – Egy másik magyarázat: – דָּבָר אַחֵר – „megmondják majd” nem a jövőre utal, – אֲלֵא לִשְׁוֹן הַנֵּה – hanem a jelenre: – אֵינוּ צְרִיכִים לְמַנְחֵשׁ וְקוֹסֵם – Nincs szükségük mágusokra és varázslókra, – כִּי לְהֹאמֵר לְיַעֲקֹב – ugyanis valahányszor, amikor szükséges, – בְּכָל עַת שֶׁצָּרִיךְ – mit – מַה פֶּעַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – és mit rendelt el a Magasságban, – אֵינוּ מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים – nem folyamodnak mágiához vagy varázslathoz, – אֲלֵא נֹאמֵר לָהֶם עַל פִּי נְבִיאֵיהֶם – hanem [vagy] prófétáik révén tudják meg, – מַה הִיא גְּזֵרַת הַמֶּקוֹם – mit rendelt a Mindenütt Jelenváló – אוּ – וְאוֹנְקְלוֹס לֹא תַרְגָּם כֵּן – [a főpapi melldíszebe helyezett] *urim* és *tumim* tudatja velük. [18] – Onkelosz mindazonáltal nem így magyarázza [a verset]. [19]

הוּ עֵם כְּלָבִיא יְקוּם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא, לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאכַל טֶרֶף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה. (במדבר כג, כד)
Íme, a nép fölkel, mint nőtényoroszlán, mint oroszlán emelkedik fel; nem fekszik le, míg zsákmányt nem eszik, és míg a megöltek vérének nem issza. (4Mózes 23:24.)

כִּפְשֵׁהוּ – **Íme, a nép fölkel, mint nőtényoroszlán...** – הוּ עֵם כְּלָבִיא יְקוּם וְגוֹי – Amikor felkelnek szendergésükből – שְׁחֲרִית – reggel, – עוֹמְדִין מִשְׁנַתָּם

מתגברים – olyan élénkek, – כְּלָבִיא וְכַאֲרֵי – akár a nóstény oroszán és az oroszán, – לְלִבּוֹשׁ – hogy megragadják a parancsolatokat, – טְלִית – [már a reggeli imánál] *tálit*ot öltsenek, – לְקִרְוֹא אֶת שְׁמֵעַ – elolvassák a *Smát* – וּלְהַנִּיחַ תְּפִלִּין – és felrakják a *tfilint*.

וַיִּקַּח בָּלֶק אֶת בְּלָעָם, רֹאֵשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. (במדבר כג, כח)

És elvitte Bálák Bileámot a Peor csúcsára, amely letekint a sivatagra. (4Mózes 23:28.)

...**a Peor csúcsára...** – רֹאֵשׁ הַפְּעוֹר – Bálák nagy varázsló volt, – וְרָאָה – és látta, – שָׁהוּ עֲתִידִין לְלָקוֹת – hogy [Izraelre] elkerülhetetlenül le fog sújtani [az Örökkévaló] – Peór miatt, – וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּמָה – de nem tudta mi módon [fog ez bekövetkezni]. – אָמַר – Azt mondta: – „Talán onnét száll majd alá rájuk az átok.” – וְכֵן – Ugyanígy van ez mindenkivel, aki a csillagokat fürkészi, [a jövőt kutatva,] – רֹאִים – látnak, – וְאִין יוֹדְעִים מָה רֹאִים – de nem tudják, hogy mit.

וַיִּשָּׂא בְלָעָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו, וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים. (במדבר כד, ב)

És Bileám fölemelte szemét, és látta Izráelt amint lakik törzsei szerint, és reászállott Isten szelleme. (4Mózes 24:2.)

...**És Bileám fölemelte szemét...** [Miért ekkor emelte fel szemét Bileám, és nem az előző alkalmakkor, amikor meg akarta volna átkozni Izraelt?] – מִגִּישׁ לְהַכְנִיס בָּהֶם עֵין רָעָה – Megpróbálta szemmel verni őket. – וַתְּהִי יֵשׁ לָהּ ג' מְדוּתָיו – Íme [Bileám] három fő vonása: – עֵין רָעָה – a szemmel verés, – וְרוּחַ גְּבוּהָה – az önhittség – וְנַפְשׁ רְחִבָה – és a kapzsiság, – אִמִּינְתִּי – amint ezekről fentebb már volt szó.^[20]

...**amint lakik törzsei szerint...** – וַיִּרְא אֶת כָּל שִׁבְטֵי וְשִׁבְטֵי – Látta a törzseket, – שֹׁכֵן לְעֵצְמוֹ – amint magukban táboroznak, – אֵינָם מְעַרְבִין – anélkül, hogy keverednének [egy-mással]. – וַיִּרְא אֶת שְׂאֵין פְּתֻחֵיהֶם מְכֻנְנִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה – Látta, hogy bejárataik nem egymás felé néznek, – שֶׁלֹּא יִצְיִן – hogy egyik se bámulhasson be – לְתוֹךְ – a másik sátrába.

...**és reászállott Isten szelleme.** [Nem a prófétálás szelleme volt ez, hiszen ezek után nem következik semmiféle prófécia, hanem másfajta, Istentől való szellem volt ez.] – עָלָה בְּלָבוֹ – Felötlött benne, – שֶׁלֹּא יִקְלָלֵם – hogy nem fogja megátkozni őket.

וַיִּשְׁמַע אֱמֹרֵי אֵל, אֲשֶׁר מִחֲזוֹה שְׂדֵי יַחֲזוֹה נִפְל וְגִלּוֹי עֵינָיו. (במדבר כד, ד)

Ő mondja, aki Isten szavait hallgatja, aki a Mindenható látomását látja, leborulva és nyílt szemekkel. (4Mózes 24:4.)

Az egyszerű magyarázat az, ahogyan Onkelosz fordítja, – פשוטו כתרגומו – **leborulva és nyílt szemekkel.** – נפל וגלוי עינים – שָׁאִין נִרְאָה עָלָיו – [vagyis,] hogy [Isten] nem nyilatkozott meg előtte, – אָלָא בְּלִילָהּ – kivéve éjjel, – כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב – amikor [Bileám] feküdt. – ומְדַרְשׁוֹ – A Midrás [magyarázata] szerint, – כְּשֶׁהִיָּה נִגְלָה עָלָיו – amikor [Isten] megnyilatkozott [Bileám] előtt, – לֹא הָיָה בּוֹ פֶּחַ לְעֲמוּד עַל רַגְלָיו – [Bileámnak] nem volt ereje megállni a lábán, – וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו – hanem arcra borult, – לְפִי שֶׁהִיָּה עָרֵל – mert körülmételetlen volt, [21] – וּמֵאוֹס לְהִיּוֹת נִגְלָה עָלָיו – és visszataszító volt [Isten számára], hogy megnyilatkozzék előtte [akkor], – בְּקוּמָה זְקוּפָה לְפָנָיו – amikor [Bileám] felegyenesedve állt Előtte.

מה טובו אהליך יעקב, משכנותיך ישראל. (במדבר כד, ה)

Milyen szépek a te sátraid, Jákob, a te hajlékaid, Izráel! (4Mózes 24:5.)

Mert látta, על שְׂרָאָה פִּתְחֵיהֶם – **Milyen szépek a te sátraid...** – מה טובו אהליך – hogy a [sátor]bejáratok – שָׁאִינָן מִכְּנֻנֵין זֶה מוּל זֶה – nem egymásra néztek.

Onkelosz – קְתַרְגוּמוֹ – תַּבּוֹרְהֵיכֶם – **...a te hajlékaid...** – מִשְׁכְּנֹתֶיךָ – fordítása szerint.

Egy másik magyarázat: – **Milyen szépek a te sátraid...** – מה טובו אהליך – és az Örök Szentély [Jeruzsálemben], – וּבֵית עוֹלָמִים – mikor állanak, – שְׁמִקְרִיבֵין בְּהֵן קְרַבְנוֹת – mert [olyankor] áldozatokat mutatnak be bennük, – לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם – amelyek megbocsátást hoznak.

Még akkor is, amikor fel vannak dűlva, – אַף כְּשֶׁהוּן חֲרָבִין – mert biztosítékként [szolgálnak azok] számotokra, – וְחֲרָבֵנּוּן כְּפָרָה עַל הַנִּפְשׁוֹת – és feldúltságuk engesztelést hoz majd lelketeknek, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: [22] – „Az Örökkévaló kiöntötte izzó haragját;” – וּבִמָּה כָּלָה – és hogyan öntötte ki? – וַיִּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן – „lángba borította Cion.” [23]

כַּנְחָלִים נִטְיָו פִּגְגָת עָלֵי נְהָר, כַּאֲהָלִים נִטְעַ יְהוָה פְּאָרְזִים עָלֵי מַיִם. (במדבר כד, ו)

Mint patakok, melyek elhúzódnak, mint kertek a folyó mentén, mint áloék, amelyeket az Örökkévaló ültetett, mint cédrusok a vizek mentén. (4Mózes 24:6.)

Amelyek – שֶׁנֶּאֱרָכוּ – **Mint patakok, melyek elhúzódnak...** – מִכְּחָלִים נִטְיָו – kiterjednek – וְנִמְשָׁכוּ – és tovahömpölyögnek, – לְנִטּוֹת לְמִרְחֹק – messzire elérve. – אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ – A bölcsek megjegyzik: – מִבְּרֻכּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רִשְׁע – „Ennek a gonosznak az áldásaiból – מֵהָיָה בְּלִבּוֹ לְקַלְלֵם – megtudhatjuk, hogyan volt szándékában megátkozni őket, – כְּשֶׁאָמַר – amikor úgy döntött, – לְהִשִּׁית אֶל הַמְדָּבָר פָּנָיו – hogy a sivatag felé fordítja arcát. [24] – וּכְשֶׁהִפָּךְ הַמָּקוֹם אֶת פִּיו – Amikor a Mindenütt Jelenvaló átváltoztatta szája [szavait], – בָּרַכָּם – [Bileám] megáldotta őket úgy, –

כוי – hogy az [valamiképpen hasonlított] tervezett átkaihoz, [25] stb.,” – כְּדַאִיתָא בְּחֵלֶק – amint az a *Chélek* kezdetű [talmudi] fejezetben [26] áll.

אם יתן לי בְּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כְּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לְעֵבֵר אֶת פִּי יִהְיֶה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּבִי, אֲשֶׁר יִדְבֵר יִהְיֶה אִתּוֹ אֲדָבָר. (במדבר כד, יג)

Ha Bálák nekem adná házáat tele ezüsttel és arannyal, nem szeghetném meg az Örökkévaló parancsát, hogy jót vagy rosszat cselekedjek a saját szívemből. Amit az Örökkévaló beszél, azt beszélem én. (4Mózes 24:13.)

כאן לא – לְעֵבֵר אֶת פִּי הִי – **...szeghetném meg az Örökkévaló parancsát...** – כְּמוֹ שְׁאָמַר בְּרַאשׁוֹנָה – Itt nem mondja, hogy „az ténŕ Istenem”, – גָּאָמַר אֱלֹהֵי שְׁנֹבָאֵשׁ – mint ahogy azt először mondta, [27] – לְפִי שְׁיָדַע – mert tudta, – וְגַם – s hogy elutasította őt [az Örökkévaló].

וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי, לְכֹה אֵינְעָצֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמִּי בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. (במדבר כד, יד)

És most, íme, elmegyek népemhez; jer, tanácsot adok neked, mit tesz majd ez a nép a te népeddel az idők végén. (4Mózes 24:14.)

הוֹלֵךְ לְעַמִּי – **...elmegyek népemhez...** [Abból, hogy itt nem a „helyemre”, hanem a „népemhez” kifejezést használja, láthatjuk hogy az egyszerű jelentésén túl van egy mélyebb magyarázat:] – מְעַתָּה – Mostantól – הַרְיִי – olyan vagyok, mint népem többi tagja – כְּשֶׁאֵר עַמִּי – mivel elhagyta az Örökkévaló [szelleme] őt.

אֵינְעָצֶה – **...jer, tanácsot adok neked...** – מֵה לֵךְ לַעֲשׂוֹת – Azzal kapcsolatban, hogy mit cselekedj. – וּמֵה הִיא הָעֵצָה – Mi volt ez a tanács? – שׁוֹנֵא זְמָה הוּא כּוֹי – Ezeknek [az izraelitáknak] az Istene – אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ – gyűlöli a fajtalankodást, stb., – כְּדַאִיתָא בְּחֵלֶק – ahogyan az a *Chélek* kezdetű [talmudi] fejezetben olvasható. [28] – תַּדַּע שְׁבִלְעַם הַשִּׂיא עֵצָה – A bizonyíték, hogy Bileám bujtotta fel őket tanácsával, – לְהַכְשִׁילֵם – [magában] – שְׁהָרִי גָאָמַר – hogy fajtalankodásuk révén elbotoljanak, – בְּזִמָּה – a Szentírásban áll [a zsidók által később fogságba ejtett moábita nőkről]: [29] – „Íme, ők voltak okai, hogy Izráel fiai Bileám szavára [hűtlenséget követtek el...].”

וַיֵּרֶד מִיִּצְקָב, וְהָאֲבִיד שָׁרִיד מְעִיר. (במדבר כד, יט)

Uralkodó származik Jákobból, és elpusztítja, ami megmaradt a városból. (4Mózes 24:19.)

וַיֵּרֶד מִיִּצְקָב – **Uralkodó származik Jákobból...** – מִיִּצְקָב – Még egy uralkodó származik majd Jákobból. [A Messiás, aki el fogja pusztítani Edomot.] [30]

הַשׁוֹבָה – **...és elpusztítja, ami megmaradt a városból.** – וְהֶאֱבִיד שְׂרִיד מֵעִיר וְעַל מִלְחָה הַמְּשִׁיחַ – Rómából. – היא רומי – Edom leghíresebb városából, – שֶׁל אֲדוֹם – אֲכִירֹל – שְׁנֵאָמַר בוֹ – אומר כן – Ezt a Messiás királlyal kapcsolatban mondta, – וְיִרְדּוּ מִיָּם עַד יָם – „Uralkodni fog tengertől tengerig,” [31] – וְיִרְדּוּ מִיָּם עַד יָם – „Nem marad meg senki Ézsau házából.” [32] – שְׂרִיד לְבַיִת עֲשׂוּ

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר, אוֹי מִי יִהְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל. וְצִים מִיַּד כְּתִים וְעַנּוֹ אֲשׁוּר וְעַנּוֹ עֶבֶר וְגַם הוּא עַדִּי אֲבֹד. (במדבר כד, כג-כד)

És ő előadta példázatát, és mondta: Jaj ki fog élni, ha így rendel Isten? De hajók jönnek Kittim partjáról, és lealázzák Assurt. És lealázza Ébert, de ő is pusztulásra jut! (4Mózes 24:23–24.)

Mivel – פִּינֹן שֶׁהִזְפִּיר אֶת שְׁבִית אֲשׁוּר – **És ő előadta példázatát...** – וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר megemlítette az asszír fogságot, – אָמַר – azt mondta: – אוֹי מִי יִהְיֶה מִשְׁמוֹ – Ki lesz – מי יְכוֹל לְהַחְיֹת אֶת עַצְמוֹ – **Jaj ki fog élni, ha így rendel Isten?** – az Ő rendelése ellenében, – שְׁלֹא יִשִּׂים עָלָיו הַגּוֹזֵר – képes túlélni – מִשׁוֹמוֹ אֶת אֱלֹהֵי – az Ő rendelése ellenében? – וְיִבְלָבֵל אֶת כָּל הָאֲמוֹת – [azaz ki lenne képes elérni,] hogy [az összes itt jószolt fejlemény] ne lépjen hatályba az Ő rendelése ellenében? – וְיִבְלָבֵל אֶת כָּל הָאֲמוֹת – és – וַיְבֹאוּ צִים מִיַּד כְּתִים – Mi több, – וְעוֹד – [Mert] uralomra kerül Szancherib, – סַנְחֶרִיב – összevegyíti egymással a népeket. – וַיְבֹאוּ צִים מִיַּד כְּתִים – Kítteusok, azaz – **Hajók jönnek Kittim partjáról...** – וַיַּעֲבְרוּ כְּתִים שֶׁהֵן רֹמִיִּים – azaz – רֹמִיִּים – nagy csatahajókkal – וְעַל אֲשׁוּר – Assíria ellen.

וַתִּקְרָאן לְעַם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן, וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן. (במדבר כה, ב)

Meghívták a népet isteneik áldozatához, és evett a nép, és leborult isteneik előtt. (4Mózes25:2.)

Amikor – כְּשֶׁתִּקְרָא יִצְרוּ עָלָיו – **...és leborult isteneik előtt.** – וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן [egy izraelitán] úrrá lett a vágy – וַיֹּאמֶר לָהּ הַשְׁמָעִי לִי – és arra kért [egy moabita nőt], hogy adja oda magát neki, – וְהָיָה מוֹצִיאָהּ לוֹ דְמוּת פְּעוֹר מִחִיקָה – [a nő] előhúzott egy Peor-bálványt [ruhája] kebléből, – וַיֹּאמְרָת לוֹ – és azt mondta [az izraelita férfinak]: – „Borulj le ez előtt!”

וַהֲנִי אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינַי מִזְּשָׁה וּלְעֵינַי כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַהֲמָה בְּכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד. (במדבר כה, ו)

És íme, egy férfiú Izráel fiai közül jött, és odavezetett testvéreihez egy midjánita nőt Mózes szeme láttára és Izráel fiai egész közösségének szeme láttára, mialatt azok sírtak a Találkozás Sátorának bejáratánál. (4Mózes 25:6.)

– וַהֲנִי אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא – **És íme, egy férfiú Izráel fiai közül jött...** – וַיִּקְרַב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינַי מִזְּשָׁה וּלְעֵינַי כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַהֲמָה בְּכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד. (במדבר כה, ו) – Simon törzse odagyúlt Zimri köré, – וַיִּקְרַב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינַי מִזְּשָׁה וּלְעֵינַי כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַהֲמָה בְּכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד. (במדבר כה, ו) – aki az ő fejedelmük volt, – וַיִּקְרַב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינַי מִזְּשָׁה וּלְעֵינַי כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַהֲמָה בְּכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד. (במדבר כה, ו)

„Minket halálra ítélnék – וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכוּי – és te csak ülsz [némán], stb.” – כְּדֹאִיתָא בְּאֵלוּ הֵן הַנְּשָׁרְפִין – ahogyan az az *Élu hén hániszráfin* kezdetű [talmudi] fejezetben áll.[33]

...egy midjánita nőt... – אֶת הַמִּדְיָנִית – Kozbit, Cúr leányát.[34]

...Mózes szeme láttára... – אָמְרוּ לוֹ – Azt mondták neki: – מִשָּׁה זֶה – מִשָּׁה זוֹ – אָם תֹּאמַר אֲסוּרָה – „Mózes, ő tilos vagy engedélyezett? – אֲסוּרָה אוֹ מְתוּרָה – Ha azt mondod ttilos, – בֵּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָּךְ וְכוּי – akkor ki engedélyezte Jitró leányát neked?, stb.,”[35] – כְּדֹאִיתָא הֵתָם – ahogyan ott[36] áll.

...azok sírtak... – נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלְכָה – A [helyzetre alkalmazandó] törvény, [hogy halállal kellett volna sújtani Zimrit,] elszállt tőle [Mózesből], – גָּעוּ כָּלֵם בְּבִכְיָה – ezért mindnyájan sírva fakadtak. – בָּעֵגֶל – Az [arany]borjúval [történt eset idején] – עָמַד מִשָּׁה כְּנֻגַד שְׁשִׁים רְבּוּא – Mózes hatszázezer [emberrel] szállt szembe, – שָׁנְאָמַר – mint írva van: – וַיִּטְחֵן עַד – „...és megőrölte, míg finom porrá nem mállott...,” [Mózes mind a hatszázezerrel lenyeletett egy keveset a porból és mindenki, aki imádta a borjút, meghalt tőle,][37] – וְכֵאן רַפּוּ יָדָיו – s itt [most mégis] elgyengült [azaz nem tudta, mitévő legyen]? – אֶלָּא – Ez azonban csak azért volt, – כִּדִּי שְׂיָבֵא פִּינְחָס – hogy jöhessen Pinchász – וַיִּטַּל אֶת הַקְּרָאוּי לוֹ – és elvehesse azt, ami őt illette [azaz a papságot].

[1] 1Mózes 36:35.

[2] Lásd 2Mózes 2:15.

[3] Bálák most már Moáb lakosa volt, és ezért szülőföldje többé már nem az ő országa volt, hanem „az ő népe fiainak országa”.

[4] 8. vers.

[5] Uo.

[6] 6. vers.

[7] Bálák ezek után követte példáját, és most már maga is a „kává li” kifejezést alkalmazta (17. vers).

[8] Bileám nem azt mondta, mint Bálák, vagyis: „és kiúzhetem az országból.”

[9] 6. vers.

[10] Ezt korábban sikerült elkerülnie (13. vers), most azonban nem volt más választása.

[11] 1Mózes 22:3.

[12] 4Mózes 31:8.

[13] 1Mózes 22:2.

[14] Jeremiás 30:11.

[15] 5Mózes 32:12.

[16] 6. vers.

[17] *Jesájá* 30:20.

[18] Lásd *2Mózes* 28:15.

[19] Onkelosz értelmezése a következő: Bizony nem a varázslók kívánják a zsidók javát, és nem is a bűvöléssel foglalkozók akarják a javukat... De a zsidók mindezek dacára: „...mint a mostani időben megmondják majd Jákobnak és Izráelnek, amit Isten művel”.

[20] *4Mózes* 22:13., 18.

[21] És így nem volt részese az Istennel kötött szövetségnek. Egy körülméletl szövetséges megállhatott Isten előtt.

[22] *Siralmak* 4:11.

[23] *Uo.*

[24] 1. vers.

[25] Ima- és tansátraik szépségét dicsérte és azt, hogy közöttük lakozik az isteni jelenlét, a *Söchiná*, ahelyett, hogy azt kívánta volna, hogy imáiknak és tanulásuknak vége szakadjon és, hogy a *Söchiná* soha többé ne ereszkedjen le közéjük. Valójában ugyanis azt kívánta, hogy többé ne imádkozzanak és ne tanuljanak, ugyanis tudta, hogy ha „Jákob hangja” elcsendesedik, „Ézsau keze” (*1Mózes* 27:22.) fog diadalmaskodni.

[26] *Szánhedrin* 105b.

[27] *4Mózes* 22:18.

[28] *Szánhedrin* 106a. Bileám részletes tervet dolgozott ki a moábita nők számára, hogyan vegyék rá az izraelitákat arra, hogy erkölcstelen viszonyba keveredjenek velük.

[29] *4Mózes* 31:16.

[30] A 17. vers azonban Dávidra utal, aki meg fogja támadni Moábot.

[31] *Zsoltárok* 72:8.

[32] *Ovádjá* 1:18.

[33] *Szánhedrin* 82a.

[34] 15. vers.

[35] Jitró leánya azonban áttért, mielőtt Mózes felesége lett.

[36] Talmud, *Szánhedrin*, *uo.*

[37] *2Mózes* 32:20.